ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 5ης Οκτωβρίου 2004*

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-397/01 έως C-403/01,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τις οποίες υπέβαλε το Arbeitsgericht Lörrach (Γερμανία), με αποφάσεις της 26ης Σεπτεμβρίου 2001, που περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 12 Οκτωβρίου 2001, στο πλαίσιο των δικών

Bernhard Pfeiffer (C-397/01),

Wilhelm Roith (C-398/01),

Albert Süß (C-399/01),

Michael Winter (C-400/01),

Klaus Nestvogel (C-401/01),

Roswitha Zeller (C-402/01),

Matthias Döbele (C-403/01)

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

κατά

Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τον B. Σκουρή, Πρόεδρο, τους P. Jann, C. W. A. Timmermans, C. Gulmann, J.-P. Puissochet και J. N. Cunha Rodrigues, προέδρους τμήματος, τον R. Schintgen (εισηγητή), τις F. Macken και N. Colneric, τους S. von Bahr και K. Lenaerts, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι B. Pfeiffer, W. Roith, A. Süß, M. Winter και K. Nestvogel, η R. Zeller και ο M. Döbele, εκπροσωπούμενοι από τον B. Spengler, Rechtsanwalt,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους J. Sack και H. Kreppel,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Μαΐου 2003,

έχοντας υπόψη:

τη διάταξη περί επαναλήψεως της διαδικασίας της 13ης Ιανουαρίου 2004,

την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της συνεδριάσεως της 9ης Μαρτίου 2004,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι B. Pfeiffer, W. Roith και K. Nestvogel, η R. Zeller και ο M. Döbele, εκπροσωπούμενοι από τον B. Spengler,

— οι A. Süß και M. Winter, εκπροσωπούμενοι από τον K. Lörcher, Gewerkschaftssekretär,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον W.-D. Plessing,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους R. Abraham και G. de Bergues και από την C. Bergeot-Nunes,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον A. Cingolo, avvocato dello Stato,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την C. Jackson, επικουρούμενη από τον A. Dashwood, barrister,

— η Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J. Sack και H. Kreppel,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 27ης Απριλίου 2004,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 2 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 1989, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία (ΕΕ 1989, L 183, σ. 1) και των άρθρων 1, παράγραφος 3, 6 και 18, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, i, της οδηγίας 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ 1993, L 307, σ. 18).

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο ενδίκων διαφορών μεταξύ των B. Pfeiffer, W. Roith, A. Süß, M. Winter και K. Nestvogel, της R. Zeller και του M. Döbele, οι οποίοι ασκούν ή έχουν ασκήσει δραστηριότητες ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων στον Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV [γερμανικό Ερυθρό Σταυρό, τμήμα Waldshut (στο εξής: Deutsches Rotes Kreuz)], οργανισμό ο οποίος απασχολεί ή έχει απασχολήσει τους ενάγοντες των κυρίων δικών, διαφορών οι οποίες αφορούν τη γερμανική κανονιστική ρύθμιση η οποία προβλέπει χρόνο εργασίας άνω των 48 ωρών την εβδομάδα.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση

3 Οι οδηγίες 89/391 και 93/104 εκδόθηκαν βάσει του άρθρου 118 Α της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ).

4 Η οδηγία 89/391 είναι η οδηγία-πλαίσιο η οποία θεσπίζει τις γενικές αρχές στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων. Οι αρχές αυτές αναπτύχθηκαν στη συνέχεια με σειρά ειδικών οδηγιών, μεταξύ των οποίων η οδηγία 93/104.

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας 89/391 καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής ως εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλους τους δημόσιους ή ιδιωτικούς τομείς δραστηριοτήτων (βιομηχανικές, γεωργικές, εμπορικές, διοικητικές, εκπαιδευτικές, πολιτιστικές δραστηριότητες, δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, αναψυχής κλπ.).

2. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται όταν δεν το επιτρέπουν εγγενείς ιδιαιτερότητες ορισμένων δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα, π.χ. στις ένοπλες δυνάμεις ή στην αστυνομία, ή ορισμένων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας.

Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να εξασφαλίζεται, όσον αυτό είναι δυνατόν, η ασφάλεια και η υγεία των εργαζομένων, έχοντας υπόψη τους στόχους της παρούσας οδηγίας.»

6 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 93/104, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής»:

«1. Η παρούσα οδηγία καθορίζει τις στοιχειώδεις προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας όσον αφορά την οργάνωση του χρόνου εργασίας.

2. Εφαρμόζεται:

α) στις ελάχιστες περιόδους ημερήσιας και εβδομαδιαίας ανάπαυσης και ετήσιας άδειας, στο χρόνο διαλείμματος και στη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας

και

β) σε ορισμένες πλευρές της νυκτερινής εργασίας, της κατά βάρδιες εργασίας και του ρυθμού εργασίας.

3. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλους τους ιδιωτικούς ή δημόσιους τομείς δραστηριοτήτων, κατά την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ, με την επιφύλαξη του άρθρου 17 της παρούσας οδηγίας, εξαιρουμένων των αεροπορικών, σιδηροδρομικών, οδικών, θαλάσσιων, ποτάμιων και λιμναίων μεταφορών, της

θαλάσσιας αλιείας και λοιπών θαλασσίων δραστηριοτήτων, καθώς και των ασκούμενων ιατρών.

4. Οι διατάξεις της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ εφαρμόζονται πλήρως στα θέματα που αναφέρει η παράγραφος 2, με την επιφύλαξη περιοριστικότερων ή/και ειδικότερων διατάξεων της παρούσας οδηγίας.»

7 Υπό τον τίτλο «Ορισμοί», το άρθρο 2 της οδηγίας 93/104 ορίζει τα εξής:

«Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

1) "χρόνος εργασίας": κάθε περίοδος κατά τη διάρκεια της οποίας ο εργαζόμενος ευρίσκεται στην εργασία, στη διάθεση του εργοδότη, και ασκεί τη δραστηριότητα ή τα καθήκοντά του, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές·

2) "περίοδος ανάπαυσης": κάθε περίοδος που δεν είναι χρόνος εργασίας·

[...]»

8 Το τμήμα ΙΙ της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα μέτρα που τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λάβουν ώστε κάθε εργαζόμενος να τυγχάνει, μεταξύ άλλων, ελάχιστων περιόδων ημερήσιας αναπαύσεως και εβδομαδιαίας αναπαύσεως και ρυθμίζει τη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας.

9 Όσον αφορά τη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, το άρθρο 6 της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, σε συνάρτηση με τις επιταγές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων:

[...]

2) ο χρόνος εργασίας να μην υπερβαίνει, ανά επταήμερο, τις 48 ώρες κατά μέσον όρο, συμπεριλαμβανομένων των υπερωριών.»

10 Το άρθρο 15 της οδηγίας 93/104 προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν ή να θεσπίζουν ευνοϊκότερες νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων ή να ευνοούν ή να επιτρέπουν την εφαρμογή ευνοϊκότερων συλλογικών συμβάσεων ή συμφωνιών μεταξύ κοινωνικών εταίρων για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων.»

11 Κατά το άρθρο 16 της εν λόγω οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίζουν:

[...]

2) για την εφαρμογή του άρθρου 6 (ανώτατη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας), περίοδο αναφοράς η οποία δεν υπερβαίνει τους τέσσερις μήνες.

[...]»

12 Η ίδια οδηγία προβλέπει σειρά παρεκκλίσεων από πλείονες βασικούς κανόνες της, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων ορισμένων δραστηριοτήτων και υπό την επιφύλαξη της πληρώσεως ορισμένων προϋποθέσεων. Συναφώς, το άρθρο της 17 ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη, τηρώντας τις γενικές αρχές για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, μπορούν να παρεκκλίνουν από τα άρθρα 3, 4, 5, 6, 8 και 16 εφόσον η διάρκεια του χρόνου εργασίας, λόγω των ιδιαιτεροτήτων της ασκούμενης δραστηριότητας, δεν υπολογίζεται ή/και δεν προκαθορίζεται ή μπορεί να καθορίζεται από τους ίδιους τους εργαζόμενους, ιδίως δε εφόσον πρόκειται για:

α) διευθυντικά στελέχη ή άλλα πρόσωπα εξουσιοδοτημένα να λαμβάνουν αποφάσεις αυτόνομα·

β) οικογενειακό προσωπικό

ή

γ) εργαζόμενους στον τελετουργικό τομέα των εκκλησιών και των θρησκευτικών κοινοτήτων.

2. Επιτρέπονται επίσης παρεκκλίσεις μέσω της νομοθετικής, κανονιστικής ή διοικητικής οδού ή με συλλογικές συμβάσεις ή με συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών εταίρων, υπό τον όρο ότι στους οικείους εργαζομένους χορηγούνται ισοδύναμες περίοδοι αντισταθμιστικής ανάπαυσης ή ότι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπου είναι αντικειμενικώς αδύνατη η χορήγηση ισοδύναμων περιόδων αντισταθμιστικής ανάπαυσης, παρέχεται κατάλληλη προστασία στους οικείους εργαζομένους:

2.1. από τα άρθρα 3, 4, 5, 8 και 16:

[...]

γ) για τις δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από την ανάγκη να εξασφαλιστεί η συνέχεια της υπηρεσίας ή της παραγωγής, ιδίως:

i) για τις υπηρεσίες τις σχετικές με την υποδοχή, τη νοσηλεία ή/και την περίθαλψη που παρέχονται από νοσοκομεία ή παρόμοια ιδρύματα, από ιδρύματα διαμονής και από φυλακές,

[...]

iii) για τις υπηρεσίες τύπου, ραδιοφωνίας, τηλεόρασης, κινηματογράφου, ταχυδρομείων ή τηλεπικοινωνιών, τις υπηρεσίες ασθενοφόρων, τις πυροσβεστικές υπηρεσίες ή την πολιτική άμυνα,

[...]

3. Παρεκκλίσεις από τα άρθρα 3, 4, 5, 8 και 16 επιτρέπονται με συλλογικές συμβάσεις ή με συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών εταίρων σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο ή, σύμφωνα με τους κανόνες που θέτουν αυτοί, με συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ τους σε κατώτερο επίπεδο.

[...]

Οι παρεκκλίσεις που προβλέπονται στο πρώτο και δεύτερο εδάφιο γίνονται δεκτές μόνον εφόσον χορηγούνται στους οικείους εργαζομένους ισοδύναμες περίοδοι αντισταθμιστικής ανάπαυσης ή εφόσον, σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπου είναι αντικειμενικώς αδύνατη η χορήγηση ισοδύναμων περιόδων αντισταθμιστικής ανάπαυσης, παρέχεται στους εν λόγω εργαζομένους κατάλληλη προστασία.

[...]

4. Η ευχέρεια παρέκκλισης από το άρθρο 16, σημείο 2, που προβλέπεται στην παράγραφο 2, σημεία 2.1 και 2.2, και στην παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου δεν επιτρέπεται να καταλήγει σε περίοδο αναφοράς που να υπερβαίνει τους έξι μήνες.

Ωστόσο, τα κράτη μέλη δύνανται, τηρώντας πάντα τις γενικές αρχές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, να επιτρέπουν, για αντικειμενικούς ή τεχνικούς λόγους ή για λόγους οργάνωσης της εργασίας, να καθορίζονται από τις συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών εταίρων περίοδοι αναφοράς που να μην υπερβαίνουν οπωσδήποτε τους δώδεκα μήνες.

[...]»

13 Το άρθρο 18 της οδηγίας 93/104 ορίζει τα εξής:

«1. α) Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις προκειμένου να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία το αργότερο στις 23 Νοεμβρίου 1996 ή βεβαιώνονται το αργότερο κατά την ημερομηνία αυτή ότι οι κοινωνικοί εταίροι θέτουν σ' εφαρμογή κατόπιν συμφωνίας τις αναγκαίες διατάξεις· τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν κάθε αναγκαίο μέτρο ώστε να μπορούν ανά πάσα στιγμή να εγγυηθούν τα επιβαλλόμενα από την παρούσα οδηγία αποτελέσματα.

β) i) Εντούτοις, ένα κράτος μέλος δύναται να μην εφαρμόσει το άρθρο 6, τηρώντας πάντα τις γενικές αρχές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, εφόσον λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι:

— ο εργοδότης δεν ζητά από τον εργαζόμενο να εργαστεί περισσότερες από 48 ώρες ανά επταήμερο, περίοδο που υπολογίζεται ως μέσος όρος της κατά το άρθρο 16, σημείο 2, περιόδου αναφοράς, εκτός αν ο εργαζόμενος συναινεί για την παροχή της εργασίας αυτής,

— ο εργαζόμενος δεν υφίσταται καμία ζημία αν δεν δεχθεί να εκτελέσει την εργασία αυτή,

— ο εργοδότης τηρεί και ενημερώνει αρχείο για όλους τους εργαζομένους που παρέχουν τέτοια εργασία,

— το αρχείο είναι στη διάθεση των αρμόδιων αρχών οι οποίες δικαιούνται να απαγορεύουν ή να περιορίζουν τη δυνατότητα υπέρβασης της ανώτατης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, για λόγους ασφάλειας ή/και υγείας των εργαζομένων,

— ύστερα από αίτηση των αρμοδίων αρχών, ο εργοδότης τους παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη συναίνεση των εργαζομένων για την παροχή εργασίας υπερβαίνουσας τις 48 ώρες ανά επταήμερο, υπολογιζομένης ως μέσος όρος της κατά το άρθρο 16, σημείο 2, περιόδου αναφοράς.

[...]»

Η εθνική κανονιστική ρύθμιση

14 Το γερμανικό εργατικό δίκαιο διακρίνει μεταξύ της επιφυλακής («Arbeitsbereitschaft»), της εφημερίας («Bereitschaftsdienst») και της συνεχούς δυνατότητας επικοινωνίας («Rufbereitschaft»).

15 Αυτές οι τρεις έννοιες δεν ορίζονται στην εν λόγω εθνική ρύθμιση, αλλά τα χαρακτηριστικά τους προκύπτουν από τη νομολογία.

16 Η επιφυλακή («Arbeitsbereitschaft») αφορά την περίπτωση όπου ο εργαζόμενος οφείλει να βρίσκεται στη διάθεση του εργοδότη στον τόπο της εργασίας του και επιπλέον να παραμένει σε διαρκή επιφυλακή προκειμένου να μπορεί να παρέμβει άμεσα σε περίπτωση ανάγκης.

17 Κατά την εφημερία («Bereitschaftsdienst»), ο εργαζόμενος υποχρεούται να είναι παρών σε τόπο που έχει ορίσει ο εργοδότης, εντός ή εκτός της εγκαταστάσεως του τελευταίου, καθώς επίσης να είναι έτοιμος να παράσχει τις υπηρεσίες του εφόσον το ζητήσει ο εργοδότης του, αλλά μπορεί να αναπαύεται ή να απασχολείται κατά βούληση εφόσον δεν απαιτείται η παροχή των υπηρεσιών του.

18 Η συνεχής δυνατότητα επικοινωνίας («Rufbereitschaft») χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι ο εργαζόμενος δεν υποχρεούται να παραμένει εν αναμονή σε ορισμένο από τον εργοδότη τόπο, αλλά αρκεί να είναι δυνατή ανά πάσα στιγμή η επικοινωνία μαζί του προκειμένου να είναι σε θέση να ασκήσει ταχέως τα επαγγελματικά του καθήκοντα μόλις του το ζητήσει ο εργοδότης.

19 Στο γερμανικό δίκαιο, μόνον η επιφυλακή («Arbeitsbereitschaft») θεωρείται ότι συνιστά, κατά γενικό κανόνα, χρόνο εργασίας στο σύνολό της. Αντιθέτως, τόσο η εφημερία («Bereitschaftsdienst») όσο και η συνεχής δυνατότητα επικοινωνίας («Rufbereitschaft») χαρακτηρίζονται ως χρόνος αναπαύσεως, εκτός από τον χρόνο υπηρεσίας κατά τον οποίο ο εργαζόμενος όντως άσκησε τα επαγγελματικά του καθήκοντα.

20 Στη Γερμανία, η σχετική με τη διάρκεια της εργασίας και με τον χρόνο αναπαύσεως νομοθετική ρύθμιση περιέχεται στον Arbeitszeitgesetz (νόμο περί χρόνου εργασίας) της 6ης Ιουνίου 1994 (BGBl. 1994 I, σ. 1170, στο εξής: ArbZG), που θεσπίστηκε για τη μεταφορά της οδηγίας 93/104 στο εσωτερικό δίκαιο.

21 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του ArbZG ορίζει τον χρόνο εργασίας ως το διάστημα μεταξύ της ενάρξεως και της λήξεως της εργασίας, εξαιρουμένων των διαλειμμάτων.

22 Σύμφωνα με το άρθρο 3 του ArbZG:

«Ο χρόνος εργασίας των εργαζομένων κατά τις εργάσιμες ημέρες δεν μπορεί να υπερβαίνει τις οκτώ ώρες. Μπορεί να παρατείνεται μέχρι τις δέκα ώρες εφόσον δεν υπερβαίνει κατά μέσον όρο τις οκτώ ώρες ανά ημέρα εργασίας εντός έξι ημερολογιακών μηνών ή εντός 24 εβδομάδων.»

23 Το άρθρο 7 του ArbZG έχει ως εξής:

«(1) Στο πλαίσιο συλλογικής συμβάσεως εργασίας ή στηριζόμενης σε συλλογική σύμβαση εργασίας επιχειρησιακής συμβάσεως είναι δυνατό:

1. κατά παρέκκλιση από το άρθρο 3,

a) ο χρόνος εργασίας να παρατείνεται πέραν των δέκα ωρών ημερησίως ακόμη και χωρίς αντιστάθμιση, όταν ο χρόνος εργασίας περιέχει τακτικά και σε σημαντικό ποσοστό διαστήματα επιφυλακής (Arbeitsbereitschaft),

b) να ορίζεται διαφορετική αντισταθμιστική περίοδος,

c) ο χρόνος εργασίας να παρατείνεται μέχρι τις δέκα ώρες ημερησίως, χωρίς αντιστάθμιση, για διάρκεια το πολύ 60 ημερών ανά έτος,

[...]»

24 Το άρθρο 25 του ArbZG ορίζει τα εξής:

«Όταν, κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος του παρόντος νόμου, μία υφιστάμενη ή εξακολουθούσα να παράγει τα αποτελέσματά της μετά από αυτή την ημερομηνία συλλογική σύμβαση περιέχει παρεκκλίσεις σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1 ή 2 [...], που υπερβαίνουν τα ανώτατα όρια που ορίζονται στις προπαρατεθείσες διατάξεις, αυτοί οι κανόνες δεν μεταβάλλονται. Οι στηριζόμενες σε συλλογικές συμβάσεις εργασίας επιχειρησιακές συμβάσεις προσομοιάζουν με τις συλλογικές συμβάσεις που προβλέπονται στην πρώτη περίοδο [...]»

25 Η Tarifvertrag über die Arbeitsbedingungen für Angestellte, Arbeiter und Auszubildende des Deutschen Roten Kreuzes (συλλογική σύμβαση περί των όρων εργασίας των υπαλλήλων, εργατών και μαθητευομένων του γερμανικού Ερυθρού Σταυρού, στο εξής: DRK-TV) προβλέπει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Άρθρο 14 Κανονικός χρόνος εργασίας

(1) Ο κανονικός χρόνος εργασίας, πλην των διαλειμμάτων, ανέρχεται κατά μέσον όρο σε 39 ώρες (από 1ης Απριλίου 1990 σε 38 ώρες και μισή) εβδομαδιαίως. Για τον υπολογισμό του κατά μέσο όρο κανονικού εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας πρέπει κατά κανόνα να λαμβάνεται ως βάση ένα διάστημα 26 εβδομάδων.

Στην περίπτωση εργαζομένων οι οποίοι εκτελούν τα καθήκοντά τους με βάρδιες ή εναλλαγή, μπορεί να προβλεφθεί μακρότερο διάστημα.

(2) Ο κανονικός χρόνος εργασίας μπορεί να παραταθεί [...]

a) μέχρι τις δέκα ώρες ημερησίως (49 ώρες εβδομαδιαίως κατά μέσον όρο) εφόσον περιλαμβάνει τακτικά μια επιφυλακή ("Arbeitsbereitschaft") τουλάχιστον δύο ωρών ημερησίως κατά μέσον όρο,

b) μέχρι τις έντεκα ώρες ημερησίως (54 ώρες εβδομαδιαίως κατά μέσον όρο), εφόσον περιλαμβάνει τακτικά μια επιφυλακή ("Arbeitsbereitschaft") τουλάχιστον τριών ωρών ημερησίως κατά μέσον όρο,

c) μέχρι τις δώδεκα ώρες ημερησίως (60 ώρες εβδομαδιαίως κατά μέσον όρο) εφόσον ο εργαζόμενος οφείλει απλώς και μόνο να είναι παρών στον χώρο εργασίας για να εκτελέσει την απαιτούμενη εργασία σε περίπτωση ανάγκης.

[...]

(5) Ο εργαζόμενος υποχρεούται, κατ' εντολήν του εργοδότη του, να βρίσκεται, εκτός του κανονικού χρόνου εργασίας, σε ορισμένο χώρο καθοριζόμενο από αυτόν, όπου μπορεί να κληθεί να εργασθεί αναλόγως των αναγκών [εφημερία ('Bereitschaftsdienst')]. Ο εργοδότης μπορεί να επιβάλει μια τέτοια εφημερία μόνον κατά το μέτρο που πρέπει να αναμένει κάποιο φόρτο εργασίας, αλλά που, σύμφωνα με τα διδάγματα της πείρας, υπερέχει ο μη εργάσιμος χρόνος.

[...]»

26 Σχετικά με το άρθρο 14, παράγραφος 2, του DRK-TV έχει διατυπωθεί μια παρατήρηση, η οποία έχει ως εξής:

«Κατά την εφαρμογή του παραρτήματος 2 που αφορά το προσωπικό της υπηρεσίας παροχής πρώτων βοηθειών και της υπηρεσίας μεταφοράς ασθενών, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η σημείωση επί του άρθρου 14, παράγραφος 2, της [DRK-TV].»

27 Αυτό το παράρτημα 2 περιέχει ειδικές ρυθμίσεις συλλογικού χαρακτήρα για το προσωπικό των υπηρεσιών παροχής πρώτων βοηθειών και μεταφοράς ασθενών. Στην κρίσιμη για την υπόθεση σημείωση προβλέπεται ότι η μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας των 54 ωρών που προβλέπει το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο b, της DRK-TV θα μειωθεί σταδιακώς. Κατά συνέπεια, προβλέπεται ότι από 1ης Ιανουαρίου 1993 αυτή η μέγιστη διάρκεια θα μειωθεί από 54 σε 49 ώρες.

Οι διαφορές των κυρίων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

28 Οι υπό κρίση αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκαν στο πλαίσιο επτά ενδίκων διαφορών.

29 Από τις δικογραφίες που διαβιβάστηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι ο Deutsches Rotes Kreuz διαχειρίζεται μεταξύ άλλων την υπηρεσία παροχής πρώτων βοηθειών με σωστικές ομάδες εδάφους σε ορισμένα τμήματα του Landkreis του Waldshut. Ο Deutsches Rotes Kreuz διατηρεί τους σταθμούς πρώτων βοηθειών του Waldshut (Γερμανία), του Dettighoffen (Γερμανία) και του Bettmaringen (Γερμανία), στελεχωμένους επί 24 ώρες το 24ωρο, καθώς και τον σταθμό του Lauchringen (Γερμανία), στελεχωμένο επί 12 ώρες ημερησίως. Η επείγουσα παροχή πρώτων βοηθειών με σωστικές ομάδες εδάφους διασφαλίζεται μέσω ασθενοφόρων και οχημάτων επείγουσας μεταφοράς ιατρών. Το πλήρωμα ενός ασθενοφόρου περιλαμβάνει δύο νοσοκόμους ειδικευμένους στην παροχή πρώτων βοηθειών ή νοσοκόμους ασθενοφόρων, ενώ το πλήρωμα οχήματος επείγουσας μεταφοράς ιατρών περιλαμβάνει ένα νοσοκόμο ειδικευμένο στην παροχή πρώτων βοηθειών και έναν ιατρό ειδικό για επείγοντα περιστατικά. Ευθύς μετά την ειδοποίησή τους για επείγον περιστατικό, τα οχήματα αυτά σπεύδουν να παράσχουν επί τόπου ιατρική βοήθεια στους ασθενείς. Στη συνέχεια τους μεταφέρουν κατά κανόνα σε νοσοκομείο.

30 Οι B. Pfeiffer και K. Nestvogel εργάστηκαν στο παρελθόν στον Deutsches Rotes Kreuz ως ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμοι, ενώ οι λοιποί ενάγοντες εξακολουθούσαν να εργάζονται στον οργανισμό αυτόν κατά την άσκηση της αγωγής τους ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

31 Οι διάδικοι των κυρίων δικών διαφωνούν κατ' ουσίαν ως προς το αν, κατά τον υπολογισμό της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι περίοδοι επιφυλακής («Arbeitsbereitschaft»), τις οποίες οι οικείοι εργαζόμενοι υποχρεούνται ή υποχρεώθηκαν να πραγματοποιήσουν στο πλαίσιο της απασχολήσεώς τους στην υπηρεσία του Deutsches Rotes Kreuz.

32 Με τις αγωγές που άσκησαν οι B. Pfeiffer και K. Nestvogel ενώπιον του Arbeitsgericht Lörrach ζητούν την πληρωμή των υπερωριών που πραγματοποίησαν πέραν των 48 ωρών εβδομαδιαίως. Πράγματι, οι τελευταίοι ισχυρίζονται ότι υποχρεώθηκαν κακώς να εργασθούν περισσότερες από 48 ώρες εβδομαδιαίως κατά μέσον όρο, από τον Ιούνιο του 2000 έως τον Μάρτιο του 2001. Κατά συνέπεια, ζητούν από το δικαστήριο αυτό να υποχρεώσει τον Deutsches Rotes Kreuz να τους καταβάλει τα μικτά ποσά, αντιστοίχως, των 4 335,45 γερμανικών μάρκων (DEM) (για 156,85 επιπλέον ώρες, προς το μικτό ποσό των 29,91 DEM) και των 1 841,88 DEM (για 66,35 επιπλέον ώρες, προς το μικτό ποσό των 27,76 DEM), πλέον τόκων υπερημερίας.

33 Οι ασκηθείσες από τους λοιπούς ενάγοντες των κυρίων δικών αγωγές ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου έχουν ως αντικείμενο τον καθορισμό της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας την οποία υποχρεούνται να πραγματοποιούν για λογαριασμό του Deutsches Rotes Kreuz.

34 Με τις διάφορες συμβάσεις εργασίας, οι διάδικοι των κυρίων δικών συμφώνησαν να εφαρμόζουν την DRK-TV.

35 Το Arbeitsgericht Lörrach διαπιστώνει ότι, βάσει των κανόνων αυτών της συλλογικής συμβάσεως, ο μέσος εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας ανέρχεται σε 49 ώρες στην υπηρεσία παροχής πρώτων βοηθειών την οποία διαχειρίζεται ο Deutsches Rotes Kreuz. Συγκεκριμένα, ο κανονικός χρόνος εργασίας παρατείνεται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο b, της DRK-TV, λαμβανομένης υπόψη της υποχρεώσεως των ενδιαφερομένων να βρίσκονται σε επιφυλακή («Arbeitsbereitschaft») τουλάχιστον επί 3 ώρες ημερησίως κατά μέσον όρο.

36 Οι ενάγοντες των κυρίων δικών φρονούν ότι οι αποφάσεις του Deutsches Rotes Kreuz για τον καθορισμό της εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας σε 49 ώρες είναι παράνομες. Συναφώς, βασίζονται στην οδηγία 93/104 και στην απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-303/98, Simap (Συλλογή 2000, σ. I-7963). Κατ' αυτούς, το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο b, της DRK-TV παραβιάζει το

κοινοτικό δίκαιο, καθόσον προβλέπει χρόνο εργασίας άνω των 48 ωρών εβδομαδιαίως. Επιπλέον, η εν λόγω ρύθμιση της συλλογικής συμβάσεως εργασίας δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από πλευράς του κατά παρέκκλιση κανόνα τον οποίο προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο 1, στοιχείο a, του ArbZG. Συγκεκριμένα, οι ενάγοντες των κυρίων δικών ισχυρίζονται ότι ο νόμος αυτός δεν έχει μεταφέρει ορθώς επί του σημείου αυτού τις διατάξεις της οδηγίας 93/104 στο εσωτερικό δίκαιο. Επομένως, θεωρούν ότι η παρέκκλιση την οποία προβλέπει ο ArbZG πρέπει να ερμηνευθεί σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, άλλως να μην εφαρμοσθεί καθόλου.

37 Αντιθέτως, ο Deutsches Rotes Kreuz ζητεί την απόρριψη των αγωγών. Υποστηρίζει ειδικότερα ότι η ρύθμισή του περί παρατάσεως του χρόνου εργασίας συνάδει προς την εθνική νομοθεσία και προς τις συλλογικές συμβάσεις.

38 Το Arbeitsgericht Lörrach, επιληφθέν της διαφοράς, διερωτάται κατ' αρχάς αν η δραστηριότητα των εναγόντων των κυρίων δικών εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104.

39 Αφενός, το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104, το οποίο παραπέμπει, όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής, στο άρθρο 2 της οδηγίας 89/391, αποκλείει από το πεδίο αυτό πλείονες τομείς, κατά το μέτρο που οι εγγενείς ιδιομορφίες ορισμένων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων δεν επιτρέπουν την εφαρμογή της. Πάντως, κατά το αιτούν δικαστήριο, ο αποκλεισμός αυτός πρέπει να αφορά μόνον εκείνες από τις οικείες δραστηριότητες που σκοπούν στη διασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας και τάξης, είναι απαραίτητες για το κοινό καλό και δεν προσφέρονται για προγραμματισμό, ως εκ της φύσεώς τους. Αναφέρει ως παράδειγμα τις μεγάλες καταστροφές. Αντιθέτως, οι υπηρεσίες επείγουσας παροχής πρώτων βοηθειών δεν πρέπει να εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής των δύο οδηγιών, ακόμη και αν οι ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμοι πρέπει να είναι έτοιμοι να επέμβουν 24 ώρες το εικοσιτετράωρο, δεδομένου ότι παραμένει εφικτός ο προγραμματισμός των καθηκόντων και του χρόνου εργασίας καθενός από αυτούς.

40 Αφετέρου, πρέπει να καθορισθεί αν η εργασία στο πλαίσιο της παροχής πρώτων βοηθειών με σωστικές ομάδες εδάφους πρέπει να θεωρηθεί ως δραστηριότητα εμπίπτουσα στον τομέα των «οδικών μεταφορών» υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104. Αν η έννοια αυτή πρέπει να νοηθεί ως καλύπτουσα κάθε δραστηριότητα συντελούμενη εντός οχήματος το οποίο κυκλοφορεί στις δημόσιες οδούς, η υπηρεσία παροχής πρώτων βοηθειών η οποία εξασφαλίζεται μέσω ασθενοφόρων και οχημάτων επείγουσας μεταφοράς ιατρών πρέπει να εμπίπτει στον τομέα αυτό, δεδομένου ότι σημαντικό μέρος της δραστηριότητας αυτής συνίσταται στη μετάβαση στον τόπο όπου παρουσιάστηκε ένα επείγον περιστατικό και στη μεταφορά των ασθενών μέχρι το νοσοκομείο. Πάντως, η υπηρεσία παροχής πρώτων βοηθειών λειτουργεί συνήθως εντός περιορισμένου γεωγραφικού πλαισίου, κατά κανόνα εντός ενός Landkreis, και, επομένως, οι αποστάσεις δεν είναι μεγάλες και ο χρόνος επεμβάσεως είναι περιορισμένος. Έτσι, η εργασία στο πλαίσιο μιας υπηρεσίας παροχής πρώτων βοηθειών με σωστικές ομάδες εδάφους διαφέρει από την τυπική δραστηριότητα των οδικών μεταφορών. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν αμφιβολίες συναφώς, λόγω της αποφάσεως της 24ης Σεπτεμβρίου 1998, C-76/97, Tögel (Συλλογή 1998, σ. I-5357, σκέψη 40).

41 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται στη συνέχεια αν η μη εφαρμογή της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας των 48 ωρών κατά μέσον όρο, την οποία προβλέπει το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104, προϋποθέτει ρητή και σαφή αποδοχή, εκ μέρους του οικείου εργαζομένου, ή αρκεί ότι αυτός συναινεί στην εφαρμογή μιας συλλογικής συμβάσεως στο σύνολό της, άπαξ η τελευταία προβλέπει μεταξύ άλλων τη δυνατότητα υπερβάσεως της μέγιστης διάρκειας των 48 ωρών.

42 Τέλος, το Arbeitsgericht Lörrach διερωτάται αν το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 είναι απαλλαγμένο αιρέσεων και αρκούντως σαφές ώστε ένας ιδιώτης να μπορεί να το επικαλεσθεί ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, σε περίπτωση που το κράτος μέλος δεν μετέφερε ορθώς την οδηγία αυτή. Πράγματι, στο γερμανικό δίκαιο, αν η ρύθμιση του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο β', της DRK-TV, το οποίο έχει εφαρμογή στις συμβάσεις εργασίας που συνήψαν οι διάδικοι των κυρίων δικών, εμπίπτει στο πλαίσιο των δυνατοτήτων που παρέχει ο νομοθέτης με το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο 1, στοιχείο a, του ArbZG, η τελευταία διάταξη αυτή θα επιτρέπει στον εργοδότη να αποφασίζει να παρατείνει την ημερήσια διάρκεια εργασίας χωρίς αντιπαροχή, με αποτέλεσμα να καθίσταται αλυσιτελής ο περιορισμός της μέσης διάρκειας εργασίας σε 48 ώρες εβδομαδιαίως, ο οποίος απορρέει από το άρθρο 3 του ArbZG, καθώς και από το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104.

43 Κρίνοντας ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η επίλυση των διαφορών των οποίων έχει επιληφθεί απαιτεί την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το Arbeitsgericht Lörrach αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία ταυτίζονται με αυτά των υποθέσεων C-397/01 έως C-403/01:

«1) α) Θα πρέπει η παραπομπή του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 [...], στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 89/391 [...], σύμφωνα με το οποίο οι οδηγίες [αυτές] δεν εφαρμόζονται όταν δεν το επιτρέπουν εγγενείς ιδιαιτερότητες ορισμένων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η δραστηριότητα του ενάγοντος ειδικευμένου στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμου εμπίπτει στην εξαίρεση αυτή;

β) Πρέπει ο όρος "οδικές μεταφορές" του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104/ΕΚ να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας μόνον εκείνες οι δραστηριότητες μεταφοράς στο πλαίσιο των οποίων, σύμφωνα με τη φύση της δραστηριότητας, διανύονται μεγάλες γεωγραφικές αποστάσεις και, ως εκ τούτου, λόγω του ότι δεν υπάρχει δυνατότητα προβλέψεως των ενδεχόμενων εμποδίων, δεν είναι δυνατό να καθοριστούν ωράρια εργασίας ή θα πρέπει ως οδικές μεταφορές; κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, να νοηθεί και η δραστηριότητα των σωστικών ομάδων εδάφους που παρέχουν τις πρώτες βοήθειες, η οποία περιλαμβάνει τουλάχιστον και την οδήγηση του ασθενοφόρου και τη συνοδεία του ασθενούς;

2) Θα πρέπει το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας [...], λαμβανομένης υπόψη και της αποφάσεως του Δικαστηρίου [...] [στην υπόθεση] [...] Simap (σκέψεις 73 και 74), να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η προσωπική συναίνεση του εργαζομένου πρέπει ρητώς να αναφέρεται στην παράταση του χρόνου εργασίας και πέραν των 48 ωρών εβδομαδιαίως ή είναι δυνατό η συναίνεση να συνίσταται και στο ότι ο εργαζόμενος συμφωνεί με τον εργοδότη του στο πλαίσιο της συμβάσεως εργασίας ότι οι εργασιακοί όροι θα ρυθμίζονται βάσει συλλογικής συμβάσεως εργασίας, η οποία παρέχει τη δυνατότητα παρατάσεως του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας και πέραν των 48 ωρών κατά μέσον όρο;

3) Μπορεί να θεωρηθεί ότι το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 [...] είναι, από άποψη περιεχομένου, απαλλαγμένο αιρέσεως και αρκούντως σαφές, ούτως ώστε οι ιδιώτες να μπορούν να επικαλούνται τη διάταξη αυτή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων στην περίπτωση που το κράτος δεν έχει μεταφέρει ορθώς την οδηγία στην εσωτερική έννομη τάξη;»

44 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 7ης Νοεμβρίου 2001, οι υποθέσεις C-397/01 έως C-403/01 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

45 Με απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2003, το Δικαστήριο ανέστειλε τη διαδικασία επί των εν λόγω υποθέσεων μέχρι την ημερομηνία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-151/02, Jaeger (Συλλογή 2003, σ. I-8389), η οποία διεξήχθη στις 25 Φεβρουαρίου 2003.

46 Με διάταξη του Δικαστηρίου της 13ης Ιανουαρίου 2004, επαναλήφθηκε η προφορική διαδικασία επί των υποθέσεων C-397/01 έως C-403/01.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος, στοιχείο α΄

47 Με το πρώτο ερώτημα, στοιχείο α΄, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν τα άρθρα 2 της οδηγίας 89/391 και 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 έχουν την έννοια ότι η δραστηριότητα των ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων, στο πλαίσιο μιας υπηρεσίας επείγουσας παροχής πρώτων βοηθειών, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω οδηγιών.

48 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνησθεί κατ' αρχάς ότι το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 καθορίζει το πεδίο εφαρμογής αυτής παραπέμποντας ρητώς στο άρθρο 2 της οδηγίας 89/391. Επομένως, πριν καθορισθεί αν μια δραστηριότητα όπως αυτή των ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων που στελεχώνουν ένα ασθενοφόρο ή ένα όχημα επείγουσας μεταφοράς ιατρών, στο πλαίσιο υπηρεσίας παροχής πρώτων βοηθειών την οποία προσφέρει ο Deutsches Rotes Kreuz, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104, επιβάλλεται να εξετασθεί, κατ' αρχάς, αν η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/391 (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Simap, σκέψεις 30 και 31).

49 Σύμφωνα με το άρθρο της 2, παράγραφος 1, η οδηγία 89/391 έχει εφαρμογή σε «όλους τους δημόσιους ή ιδιωτικούς τομείς δραστηριοτήτων», μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται ιδίως, συνολικώς, οι δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών.

50 Πάντως, όπως προκύπτει από την παράγραφο 2, πρώτο εδάφιο, του ίδιου άρθρου, η εν λόγω οδηγία δεν εφαρμόζεται όταν δεν το επιτρέπουν εγγενείς ιδιαιτερότητες ορισμένων δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα, ιδίως στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας.

51 Ωστόσο, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μια δραστηριότητα όπως αυτή των ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων που στελεχώνουν ένα ασθενοφόρο ή ένα όχημα επείγουσας μεταφοράς ιατρών, στο πλαίσιο υπηρεσίας παροχής πρώτων βοηθειών προς τους τραυματίες ή προς τους ασθενείς την οποία προσφέρει μια ένωση όπως ο Deutsches Rotes Kreuz, δεν είναι τέτοιας φύσεως ώστε να εμπίπτει στην εξαίρεση που εκτίθεται στην προηγούμενη σκέψη.

52 Πράγματι, τόσο από τον σκοπό της οδηγίας 89/391, ο οποίος έγκειται στην προαγωγή της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία, όσο και από το γράμμα του άρθρου 2, παράγραφος 1, προκύπτει ότι το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής είναι ευρύ. Επομένως, οι εξαιρέσεις από το εν λόγω πεδίο

εφαρμογής, τις οποίες προβλέπει η παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του άρθρου αυτού, πρέπει να ερμηνεύονται στενά (βλ. απόφαση Simap, προπαρατεθείσα, σκέψεις 34 και 35, και διάταξη της 3ης Ιουλίου 2001, C-241/99, CIG, Συλλογή 2001, σ. I-5139, σκέψη 29).

53 Επιπλέον, το άρθρο 2, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 89/391 εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής όχι τις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας καθαυτές, αλλά μόνον «ορισμένες συγκεκριμένες δραστηριότητες» στις υπηρεσίες αυτές, των οποίων οι ιδιαιτερότητες μπορεί να μην επιτρέπουν την εφαρμογή των κανόνων της εν λόγω οδηγίας.

54 Συνεπώς, αυτή η εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/391, το οποίο είναι ευρύ, πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο που την περιορίζει στο απολύτως αναγκαίο για τη διαφύλαξη των συμφερόντων των οποίων την προστασία καθιστά δυνατή για τα κράτη μέλη.

55 Συναφώς, η εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 89/391 θεσπίστηκε με μοναδικό σκοπό τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για την προστασία της ασφάλειας, της υγείας και της δημόσιας τάξεως, σε περίπτωση που συντρέχουν περιστατικά εξαιρετικής σοβαρότητας και μεγέθους —επί παραδείγματι μια καταστροφή— τα οποία έχουν ως χαρακτηριστικό ότι δεν προσφέρονται, ως εκ της φύσεώς τους, για προγραμματισμό του χρόνου εργασίας των ομάδων επεμβάσεως και παροχής πρώτων βοηθειών.

56 Ωστόσο, η υπηρεσία πολιτικής άμυνας υπό την ως άνω καθορισθείσα στενή έννοια, την οποία αφορά η εν λόγω διάταξη, διακρίνεται σαφώς από τις επίμαχες στις κύριες δίκες δραστηριότητες παροχής πρώτων βοηθειών προς τους τραυματίες ή προς τους ασθενείς.

57 Πράγματι, μολονότι μια υπηρεσία όπως αυτή στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο πρέπει να αντιμετωπίζει γεγονότα τα οποία, εξ ορισμού, δεν μπορούν να προβλεφθούν, οι δραστηριότητες τις οποίες υπό κανονικές συνθήκες συνεπάγεται και ανταποκρίνονται στην αποστολή που έχει ακριβώς ανατεθεί σε μια τέτοια υπηρεσία δεν είναι λιγότερο δυνατόν να οργανωθούν από πριν, περιλαμβανομένης της οργανώσεως των ωραρίων εργασίας του προσωπικού της.

58 Συνεπώς, η υπηρεσία αυτή δεν παρουσιάζει καμία ιδιαιτερότητα μη επιτρέπουσα την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων στον τομέα της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων και, επομένως, δεν καλύπτεται από την εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 89/391, η οποία αντιθέτως έχει εφαρμογή σε μια τέτοια υπηρεσία.

59 Από το καθαυτό γράμμα του άρθρου της 1, παράγραφος 3, προκύπτει ότι η οδηγία 93/104 έχει εφαρμογή σε όλους τους ιδιωτικούς ή δημόσιους τομείς δραστηριοτήτων τους οποίους αφορά το άρθρο 2 της οδηγίας 89/391, εξαιρουμένων ορισμένων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων που απαριθμούνται περιοριστικώς.

60 Ωστόσο, καμία από τις τελευταίες αυτές δραστηριότητες δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά υπηρεσία όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες. Ειδικότερα, είναι πρόδηλον ότι η δραστηριότητα των ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων οι οποίοι, στο πλαίσιο υπηρεσίας παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας, συνοδεύουν τους ασθενείς εντός ασθενοφόρου ή οχήματος ιατρικής επεμβάσεως δεν μπορεί να εξομοιωθεί προς αυτή των ασκουμένων ιατρών, επί της οποίας δεν έχει εφαρμογή η οδηγία 93/104, σύμφωνα με το άρθρο της 1, παράγραφος 3.

61 Κατά συνέπεια, δραστηριότητα όπως αυτή στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο εμπίπτει ωσαύτως στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104.

62 Όπως ορθώς υπογράμμισε η Επιτροπή, το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται επίσης από γεγονός ότι το άρθρο 17, παράγραφος 2, σημείο 2.1, στοιχείο γ΄, iii, της οδηγίας 93/104 κάνει, μεταξύ άλλων, ρητή μνεία των υπηρεσιών ασθενοφόρων. Πράγματι, η μνεία αυτή θα στερούνταν κάθε χρησιμότητας αν η οικεία δραστηριότητα είχε εξαιρεθεί από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104 στο σύνολό της δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 3, αυτής. Αντιθέτως, η εν λόγω μνεία αποδεικνύει ότι ο κοινοτικός νομοθέτης καθιέρωσε την κατ' αρχήν εφαρμογή της οδηγίας αυτής σε δραστηριότητες τέτοιας φύσεως, προβλέποντας συγχρόνως, σε συγκεκριμένες περιστάσεις, την ευχέρεια παρεκκλίσεως από ορισμένες συγκεκριμένες διατάξεις της εν λόγω οδηγίας.

63 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο α΄, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 2 της οδηγίας 89/391 και 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 έχουν την έννοια ότι η δραστηριότητα των ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων, στο πλαίσιο μιας υπηρεσίας επείγουσας παροχής πρώτων βοηθειών, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω οδηγιών.

Επί του πρώτου ερωτήματος, στοιχείο β΄

64 Με το πρώτο του ερώτημα, στοιχείο β΄, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν ο όρος «οδικές μεταφορές» του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 έχει την έννοια ότι αφορά τη δραστηριότητα μιας υπηρεσίας παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας, λόγω του ότι η δραστηριότητα αυτή συνίσταται, τουλάχιστον εν μέρει, στη χρήση οχήματος και στη συνοδεία του ασθενούς κατά τη διαδρομή προς το νοσοκομείο.

65 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104, η οδηγία αυτή «εφαρμόζεται σε όλους τους [...] τομείς δραστηριοτήτων [...], εξαιρουμένων των αεροπορικών, σιδηροδρομικών, οδικών, θαλασσίων, ποτάμιων και λιμναίων μεταφορών [...]».

66 Με την απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2001, C-133/00, Bowden κ.λπ. (Συλλογή 2000, σ. I-7031), το Δικαστήριο έκρινε ότι η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι όλοι οι εργαζόμενοι που απασχολούνται στον τομέα των οδικών μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των υπαλλήλων γραφείου, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

67 Ως εξαιρέσεις από το κοινοτικό καθεστώς περί οργανώσεως του χρόνου εργασίας το οποίο καθιερώνει η οδηγία 93/104, οι εξαιρέσεις από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής τις οποίες αναφέρει το άρθρο της 1, παράγραφος 3, πρέπει να ερμηνευθούν κατά τρόπο που τις περιορίζει στο απολύτως αναγκαίο για τη διαφύλαξη των συμφερόντων στην προστασία των οποίων σκοπούν αυτές (βλ., κατ' αναλογίαν, προπαρατεθείσα απόφαση Jaeger, σκέψη 89).

68 Ο τομέας των μεταφορών εξαιρέθηκε από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104 με το σκεπτικό ότι, στον τομέα αυτόν, υπήρχε ήδη κοινοτική κανονιστική ρύθμιση με ειδικές διατάξεις σχετικές με το θέμα, ιδίως, της οργανώσεως του χρόνου εργασίας, λόγω της ιδιαίτερης φύσεως της εν λόγω δραστηριότητας. Ωστόσο, η ρύθμιση αυτή δεν έχει εφαρμογή στις μεταφορές που πραγματοποιούνται σε περίπτωση ανάγκης ή στο πλαίσιο αποστολών διασώσεως.

69 Επιπλέον, η προπαρατεθείσα απόφαση Bowden κ.λπ. βασίζεται στο ότι ο εργοδότης ανήκει σε έναν από τους κλάδους μεταφορών τους οποίους απαριθμεί ρητώς το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 (βλ. σκέψεις 39 έως 41 της εν λόγω αποφάσεως). Αντιθέτως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η δραστηριότητα του Deutsches Rotes Kreuz εμπίπτει στον τομέα των οδικών μεταφορών οσάκις εξασφαλίζει υπηρεσία παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες.

70 Το γεγονός ότι η δραστηριότητα αυτή συνίσταται εν μέρει στη χρήση οχήματος επείγουσας επεμβάσεως και στη συνοδεία του ασθενούς κατά τη μεταφορά του στο νοσοκομείο δεν είναι καθοριστικό, δεδομένου ότι η επίμαχη δραστηριότητα έχει ως

σκοπό την παροχή των πρώτων ιατρικών βοηθειών σε ασθενή ή τραυματία και όχι πράξη εμπίπτουσα στον τομέα των οδικών μεταφορών.

71 Εξάλλου, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι γίνεται ρητή μνεία των υπηρεσιών ασθενοφόρου στο άρθρο 17, παράγραφος 2, σημείο 2.1, στοιχείο γ΄, iii, της οδηγίας 93/104. Η μνεία αυτή, η οποία έχει ως σκοπό να επιτρέψει ενδεχόμενη παρέκκλιση από ορισμένες συγκεκριμένες διατάξεις της εν λόγω οδηγίας, θα ήταν περιττή αν οι υπηρεσίες αυτές είχαν εξαιρεθεί από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής στο σύνολό της δυνάμει του άρθρου της 1, παράγραφος 3.

72 Υπό τις συνθήκες αυτές, η έννοια των «οδικών μεταφορών» του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 δεν περιλαμβάνει υπηρεσία παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες.

73 Η ερμηνεία αυτή ουδόλως αποδυναμώνεται από την προπαρατεθείσα απόφαση Tögel, στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή δεν είχε ως αντικείμενο την ερμηνεία της οδηγίας 93/104, αλλά της οδηγίας 92/50/ΕΟΚ Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών (ΕΕ L 209, σ. 1), της οποίας το περιεχόμενο και ο σκοπός δεν επηρεάζουν τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 93/104.

74 Βάσει του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο β΄, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο όρος «οδικές μεταφορές», κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104, έχει την έννοια ότι δεν αφορά τη δραστηριότητα μιας υπηρεσίας παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας, μολονότι η δραστηριότητα αυτή συνίσταται, τουλάχιστον εν μέρει, στη χρήση οχήματος και στη συνοδεία του ασθενούς κατά τη διαδρομή προς το νοσοκομείο.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

75 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 93/104 έχει την έννοια ότι επιτάσσει τη ρητή και ελεύθερη συναίνεση κάθε εργαζομένου προσωπικώς προκειμένου να είναι νόμιμη η υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας των 48 ωρών, την οποία προβλέπει το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας, ή αρκεί προς τούτο να αναφέρεται η σύμβαση εργασίας του ενδιαφερομένου σε συλλογική σύμβαση επιτρέπουσα την υπέρβαση αυτή.

76 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα, όπως αναδιατυπώθηκε, πρέπει να υπομνησθεί, αφενός, ότι τόσο από το άρθρο 118 Α της Συνθήκης, το οποίο αποτελεί τη νομική βάση της οδηγίας 93/104, όσο και από την πρώτη, τέταρτη, έβδομη και όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, καθώς και από το γράμμα, καθαυτό, του άρθρου της 1, παράγραφος 1, προκύπτει ότι αυτή σκοπεί στη διασφάλιση καλύτερης προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, παρέχοντάς τους ελάχιστες περιόδους αναπαύσεως –ιδίως ημερήσιας και εβδομαδιαίας– και επαρκείς περιόδους διαλείμματος και προβλέποντας ανώτατο όριο όσον αφορά την εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας.

77 Αφετέρου, στο σύστημα που καθιερώνει η οδηγία 93/104, μόνον ορισμένες από τις διατάξεις της, οι οποίες απαριθμούνται περιοριστικά, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο παρεκκλίσεων τις οποίες προβλέπουν τα κράτη μέλη ή οι κοινωνικοί εταίροι. Επιπλέον, η εφαρμογή των παρεκκλίσεων αυτών εξαρτάται από αυστηρές προϋποθέσεις ικανές να διασφαλίσουν αποτελεσματική προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων.

78 Έτσι, το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της ίδιας οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να μην εφαρμόζουν το άρθρο 6 αυτής, εφόσον σέβονται τις γενικές αρχές της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων και πληρούν ορισμένες σωρευτικές προϋποθέσεις τις οποίες προβλέπει η πρώτη από τις δύο αυτές διατάξεις.

79 Ειδικότερα, το εν λόγω άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, πρώτη περίπτωση, επιτάσσει να μην υπερβαίνει η διάρκεια εργασίας τις 48 ώρες ανά επταήμερο, περίοδο που υπολογίζεται ως μέσος όρος της κατά το άρθρο 16, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 περιόδου αναφοράς, αλλά ο εργαζόμενος μπορεί ωστόσο να συναινέσει για την παροχή εργασίας εβδομαδιαίας διάρκειας άνω των 48 ωρών.

80 Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 73 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Simap, ότι, όπως προκύπτει από το γράμμα του, το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 93/104 απαιτεί την προσωπική συναίνεση του εργαζομένου.

81 Με τη σκέψη 74 της ίδιας αποφάσεως, το Δικαστήριο συνήγαγε εντεύθεν ότι η συναίνεση που δίδεται από τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους στο πλαίσιο συλλογικής συμβάσεως ή συμφωνίας δεν ισοδυναμεί με τη συναίνεση του ίδιου του εργαζομένου, στην οποία αναφέρεται το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, πρώτη περίπτωση.

82 Η ερμηνεία αυτή απορρέει από τον σκοπό της οδηγίας 93/104, η οποία σκοπεί στη διασφάλιση αποτελεσματικής προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, εξασφαλίζοντάς τους ιδίως το πραγματικό ευεργέτημα ενός ανωτάτου ορίου της εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας και επαρκών περιόδων διαλείμματος. Επομένως, κάθε παρέκκλιση από αυτές τις προβλέπουσες κατώτατα όρια διατάξεις πρέπει να συνοδεύεται από όλες τις αναγκαίες εγγυήσεις ούτως ώστε, σε περίπτωση που ο οικείος εργαζόμενος καταλήγει να παραιτηθεί από κοινωνικό δικαίωμα που του απονέμει η εν λόγω οδηγία, να το πράξει ελεύθερα και έχοντας πλήρη επίγνωση της καταστάσεως. Οι επιταγές αυτές είναι ακόμη σημαντικότερες διότι ο εργαζόμενος πρέπει να θεωρείται ως το ασθενές μέρος της συμβάσεως εργασίας και, επομένως, είναι αναγκαίο να μην παρέχεται στον εργοδότη η ευχέρεια να του επιβάλει περιορισμό των δικαιωμάτων του χωρίς αυτός να έχει εκδηλώσει ρητώς τη συναίνεσή του προς τούτο.

83 Οι σκέψεις αυτές είναι επίσης ουσιώδεις όσον αφορά την περίπτωση στην οποία αναφέρεται το δεύτερο ερώτημα.

84 Επομένως, προκειμένου να προβλεφθεί νομίμως παρέκκλιση από τη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας την οποία προβλέπει το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104, η οποία ανέρχεται σε 48 ώρες, η συναίνεση του εργαζομένου πρέπει να είναι όχι μόνον προσωπική, αλλά και ρητή και ελεύθερη.

85 Οι προϋποθέσεις αυτές δεν πληρούνται αν η σύμβαση εργασίας του ενδιαφερομένου περιορίζεται στην αναφορά σε συλλογική σύμβαση επιτρέπουσα την υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας. Πράγματι, ουδόλως είναι βέβαιον ότι, οσάκις έχει συνάψει μια τέτοια σύμβαση, ο οικείος εργαζόμενος γνώριζε τον περιορισμό που επιφέρει στα δικαιώματα τα οποία του απονέμει η οδηγία 93/104.

86 Συνεπώς, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, i, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 93/104 έχει την έννοια ότι επιτάσσει τη ρητή και ελεύθερη συναίνεση κάθε εργαζομένου προσωπικώς προκειμένου να είναι νόμιμη η υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας των 48 ωρών, την οποία προβλέπει το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας. Δεν αρκεί προς τούτο να αναφέρεται η σύμβαση εργασίας του ενδιαφερομένου σε συλλογική σύμβαση επιτρέπουσα την υπέρβαση αυτή.

Επί του τρίτου ερωτήματος

87 Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν, σε περίπτωση εσφαλμένης μεταφοράς της οδηγίας 93/104 στο εσωτερικό δίκαιο, το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας αυτής μπορεί να ερμηνευθεί ως έχον άμεσο αποτέλεσμα.

88 Όπως προκύπτει τόσο από το γράμμα του όσο και από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, το ερώτημα αυτό έχει δύο σκέλη, εκ των οποίων το ένα αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104, προκειμένου να παρασχεθεί η δυνατότητα στο αιτούν δικαστήριο να αποφανθεί επί του αν οι σχετικοί κανόνες

του εθνικού δικαίου συμβιβάζονται με τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου, ενώ το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος αφορά το ζήτημα αν, άπαξ το οικείο κράτος μέλος μετέφερε πλημμελώς την εν λόγω διάταξη στο εσωτερικό δίκαιο, η διάταξη αυτή πληροί τις προϋποθέσεις ώστε ένα ιδιώτης να μπορεί να την επικαλεσθεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων υπό συνθήκες όπως αυτές των υποθέσεων των κυρίων δικών.

89 Συνεπώς, πρέπει να εξετασθούν διαδοχικά τα δύο αυτά σκέλη.

Επί του περιεχομένου του άρθρου 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104

90 Κατ' αρχάς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, σε συνάρτηση με τις επιταγές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, ο χρόνος εργασίας να μην υπερβαίνει, ανά επταήμερο, τις 48 ώρες κατά μέσον όρο, συμπεριλαμβανομένων των υπερωριών.

91 Από το άρθρο 118 Α της Συνθήκης που αποτελεί τη νομική βάση της οδηγίας 93/104, από την πρώτη, τέταρτη, έβδομη και όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, από τον κοινοτικό χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, ο οποίος υιοθετήθηκε κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Στρασβούργο στις 9 Δεκεμβρίου 1989, του οποίου οι παράγραφοι 8 και 19, πρώτο εδάφιο, υπενθυμίζονται στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας, καθώς και από το γράμμα του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας, προκύπτει ότι η εν λόγω οδηγία έχει ως σκοπό τον καθορισμό των ελάχιστων προδιαγραφών για την προώθηση της βελτιώσεως των συνθηκών διαβιώσεως και εργασίας των εργαζομένων με την προσέγγιση των εθνικών διατάξεων ιδίως όσον αφορά τη διάρκεια του χρόνου εργασίας. Αυτή η εναρμόνιση σε κοινοτικό επίπεδο όσον

αφορά την οργάνωση του χρόνου εργασίας στοχεύει στη διασφάλιση καλύτερης προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, παρέχοντάς τους ελάχιστες περιόδους αναπαύσεως –ιδίως ημερήσιας και εβδομαδιαίας– και επαρκείς περιόδους διαλείμματος (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Jaeger, σκέψεις 45 έως 47).

92 Έτσι, η οδηγία 93/104 επιβάλλει ειδικότερα με το άρθρο της 6, σημείο 2, ένα ανώτατο όριο 48 ωρών για τη μέση εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, όριο ως προς το οποίο διευκρινίζεται ρητώς ότι περιλαμβάνει τις υπερωρίες.

93 Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι εφημερίες («Bereitschaftsdienst») που πραγματοποιεί εργαζόμενος με τη φυσική του παρουσία στον τόπο που καθορίζει ο εργοδότης του πρέπει να θεωρούνται στο σύνολό τους ως χρόνος εργασίας, υπό την έννοια της οδηγίας 93/014, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι, κατά τη διάρκεια αυτής της εφημερίας, ο εργαζόμενος δεν ασκεί όντως διαρκή επαγγελματική δραστηριότητα (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Jaeger, σκέψεις 71, 75 και 103).

94 Το ίδιο πρέπει να ισχύει για τις περιόδους επιφυλακής («Arbeitsbereitschaft») που πραγματοποιούν οι ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμοι στο πλαίσιο υπηρεσίας παροχής πρώτων βοηθειών η οποία περιλαμβάνει οπωσδήποτε μακρότερες ή συντομότερες περιόδους αδράνειας μεταξύ των επειγουσών επεμβάσεων.

95 Κατά συγέπεια, αυτές οι περίοδοι επιφυλακής πρέπει να λαμβάνονται στο ακέραιο υπόψη κατά τον καθορισμό της μέγιστης ημερήσιας και εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας.

96 Επιπλέον, προφανώς, στο πλαίσιο του συστήματος που θεσπίζει η οδηγία 93/104, καίτοι το άρθρο 15 αυτής επιτρέπει γενικώς την εφαρμογή ή θέσπιση ευνοϊκότερων για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων εθνικών διατάξεων, μόνον ορισμένες, περιοριστικώς απαριθμούμενες, από τις διατάξεις της μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο παρεκκλίσεων που προβλέπουν τα κράτη μέλη ή οι κοινωνικοί εταίροι (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Jaeger, σκέψη 80).

97 Αφενός, μνεία του άρθρου 6 της οδηγίας 93/104 γίνεται μόνο στο άρθρο 17, παράγραφος 1, αυτής, ενώ δεν αμφισβητείται ότι η τελευταία διάταξη αυτή αφορά δραστηριότητες ουδεμία σχέση έχουσες προς αυτές που πραγματοποιούν οι ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμοι όπως οι ενάγοντες των κυρίων δικών. Αντιθέτως, η παράγραφος 2, σημείο 2.1, στοιχείο γ', iii, του εν λόγω άρθρου αναφέρεται στις «δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από την ανάγκη να εξασφαλιστεί η συνέχεια της υπηρεσίας», μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται, ιδίως, οι «υπηρεσίες ασθενοφόρων», αλλά η διάταξη αυτή προβλέπει δυνατότητα παρεκκλίσεως μόνον από τα άρθρα 3, 4, 5, 8 και 16 της εν λόγω οδηγίας.

98 Αφετέρου, το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104 ορίζει ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να μην εφαρμόζουν το άρθρο 6 αυτής, εφόσον σέβονται τις γενικές αρχές της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων και πληρούν ορισμένες σωρευτικές προϋποθέσεις τις οποίες προβλέπει η πρώτη από τις δύο αυτές διατάξεις. Ωστόσο, δεν αμφισβητείται ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν έκανε χρήση αυτής της δυνατότητας παρεκκλίσεως (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Jaeger, σκέψη 85).

99 Εξάλλου, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να καθορίζουν μονομερώς το περιεχόμενο των διατάξεων της οδηγίας 93/104, εξαρτώντας από οποιαδήποτε προϋπόθεση ή περιορισμό το δικαίωμα των εργαζομένων να μην υπερβαίνει η μέση εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας τις 48 ώρες, όπως προβλέπει το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας αυτής (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Jaeger, σκέψεις 58 και 59). Οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία θα διακύβευε τον σκοπό της οδηγίας αυτής, που έγκειται στη διασφάλιση

αποτελεσματικής προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, παρέχοντάς τους όντως ελάχιστες περιόδους αναπαύσεως (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Jaeger, σκέψεις 70 και 92).

100 Υπό τις συνθήκες αυτές, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, τόσο σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 όσο και σύμφωνα με τον σκοπό και την οικονομία της, το ανώτατο όριο των 48 ωρών όσον αφορά τη μέση εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, περιλαμβανομένων των υπερωριών, αποτελεί κανόνα του κοινοτικού κοινωνικού δικαίου ιδιαίτερης σπουδαιότητας, ο οποίος πρέπει να ισχύει για κάθε εργαζόμενο ως ελάχιστη αναγκαία προδιαγραφή προς διασφάλιση της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας του (βλ., κατ' αναλογίαν απόφαση της 26ης Ιουνίου 2001, C-173/99, BECTU, Συλλογή 2001, σ. I-4881, σκέψεις 43 και 47), και, επομένως, προφανώς δεν συμβιβάζεται προς τις επιταγές της εν λόγω διατάξεως εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, η οποία επιτρέπει εβδομαδιαίο χρόνο εργασίας άνω των 48 ωρών, περιλαμβανομένων των περιόδων επιφυλακής («Arbeitsbereitschaft»).

101 Επομένως, στο πρώτο σκέλος του τρίτου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 έχει την έννοια ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές της κύριας δίκης, απαγορεύει κανονιστική ρύθμιση ενός κράτους μέλους η οποία, όσον αφορά τις περιόδους επιφυλακής («Arbeitsbereitschaft») τις οποίες πραγματοποιούν ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμοι στο πλαίσιο υπηρεσίας παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας ενός οργανισμού όπως ο Deutsches Rotes Kreuz, έχει ως αποτέλεσμα να επιτρέπει, ενδεχομένως μέσω συλλογικής συμβάσεως εργασίας ή επιχειρησιακής συμφωνίας βασιζόμενης στη σύμβαση αυτή, υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας των 48 ωρών την οποία καθορίζει η διάταξη αυτή.

Επί του αμέσου αποτελέσματος του άρθρου 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 και επί των συνεπειών που απορρέουν εντεύθεν για τις κύριες δίκες

102 Δεδομένου ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών, η σχετική εθνική κανονιστική ρύθμιση προφανώς δεν συμβιβάζεται προς την οδηγία 93/104, όσον αφορά τη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, πρέπει να εξετασθεί ακόμη το

ζήτημα αν το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας αυτής πληροί τις προϋποθέσεις παραγωγής αμέσου αποτελέσματος.

103 Συναφώς, από παγία νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, σε κάθε περίπτωση που οι διατάξεις μιας οδηγίας είναι, από άποψη περιεχομένου, απαλλαγμένες αιρέσεων και επαρκώς ακριβείς, οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλούνται έναντι του κράτους ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, είτε όταν το κράτος αυτό παραλείπει να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο είτε όταν προβαίνει σε πλημμελή μεταφορά της (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90, Francovich κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-5357, σκέψη 11, και της 11ης Ιουλίου 2002, C-62/00, Marks & Spencer, Συλλογή 2002, σ. I-6325, σκέψη 25).

104 Το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 ανταποκρίνεται στα κριτήρια αυτά, δεδομένου ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη, με σαφείς όρους, μια συγκεκριμένη υποχρέωση επιτεύξεως αποτελέσματος, η οποία δεν συνοδεύεται από καμία αίρεση όσον αφορά την εφαρμογή του κανόνα τον οποίο θεσπίζει, ο οποίος συνίσταται στην καθιέρωση ανωτάτου ορίου 48 ωρών, περιλαμβανομένων των υπερωριών, όσον αφορά τη μέση εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας.

105 Μολονότι η οδηγία 93/104 παρέχει στα κράτη μέλη ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως, κατά τη θέσπιση των λεπτομερειών εφαρμογής της, ιδίως όσον αφορά την περίοδο αναφοράς που πρέπει να καθορισθεί για την εφαρμογή του άρθρου της 6, και μολονότι τους επιτρέπει, επιπλέον, να παρεκκλίνουν από το άρθρο αυτό, οι περιστάσεις αυτές δεν θίγουν τον σαφή και απαλλαγμένο αιρέσεων χαρακτήρα του σημείου 2 αυτών. Πράγματι, αφενός, από το άρθρο 17, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι η περίοδος αναφοράς δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες και, αφετέρου, η ευχέρεια των κρατών μελών να μην εφαρμόζουν το άρθρο 6 εξαρτάται από την τήρηση όλων των προϋποθέσεων του άρθρου 18, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, i, της εν λόγω οδηγίας. Συνεπώς είναι δυνατόν να προσδιοριστεί η ελάχιστη προστασία που πρέπει οπωσδήποτε να παρέχεται (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Simap, σκέψεις 68 και 69).

106 Κατά συνέπεια, το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 πληροί όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την παραγωγή αμέσου αποτελέσματος.

107 Πρέπει επίσης να καθορισθούν οι έννομες συνέπειες τις οποίες ένα εθνικό δικαστήριο πρέπει να αντλήσει από την ερμηνεία αυτή, υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών, που αφορούν ένδικες διαφορές μεταξύ ιδιωτών.

108 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει παγίως ότι μια οδηγία, αυτή καθαυτή, δεν γεννά υποχρεώσεις εις βάρος ιδιώτη και επομένως δεν μπορεί να γίνει επίκλησή της κατ' αυτού (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, Marshall, Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψη 48, της 14ης Ιουλίου 1994, C-91/92, Faccini Dori, Συλλογή 1994, σ. I-3325, σκέψη 20, και της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-201/02, Wells, Συλλογή 2004, σ. I-723, σκέψη 56).

109 Επομένως, ακόμη και μια σαφής, ακριβής και απαλλαγμένη αιρέσεων διάταξη οδηγίας, η οποία σκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων ή στην επιβολή υποχρεώσεων στους ιδιώτες, δεν μπορεί να έχει εφαρμογή, αυτή καθαυτή, στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς ανακύπτουσας αποκλειστικώς μεταξύ ιδιωτών.

110 Πάντως, από επίσης παγία νομολογία από της εκδόσεως της αποφάσεως της 10ης Απριλίου 1984, 14/83, Von Colson και Kamann (Συλλογή 1984, σ. 1891, σκέψη 26), προκύπτει ότι η απορρέουσα από οδηγία υποχρέωση των κρατών μελών να επιτύχουν το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, καθώς και το καθήκον που έχουν δυνάμει του άρθρου 10 ΕΚ να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση της υποχρεώσεως αυτής, επιβάλλονται σε όλες τις αρχές των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 1990,

C-106/89, Marleasing, Συλλογή 1990, σ. I-4135, σκέψη 8, Faccini Dori, προπαρατεθείσα, σκέψη 26, της 18ης Δεκεμβρίου 1997, C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, Συλλογή 1997, σ. I-7411, σκέψη 40, και της 25ης Φεβρουαρίου 1999, C-131/97, Carbonari κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-1103, σκέψη 48).

111 Πράγματι, στα εθνικά δικαστήρια απόκειται ειδικότερα να διασφαλίζουν τη νομική προστασία που απορρέει για τους διοικουμένους από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου και να εγγυώνται το πλήρες αποτέλεσμα αυτών.

112 Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο οσάκις το εθνικό δικαστήριο επιλαμβάνεται διαφοράς αφορώσας την εφαρμογή διατάξεων του εσωτερικού δικαίου οι οποίες, όπως εν προκειμένω, θεσπίστηκαν ειδικώς προς μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο μιας οδηγίας η οποία σκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Το εν λόγω δικαστήριο πρέπει, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, να θεωρήσει ότι το κράτος μέλος, άπαξ χρησιμοποίησε το περιθώριο εκτιμήσεως που του απονέμει η διάταξη αυτή, είχε την πρόθεση να εκπληρώσει πλήρως τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την οικεία οδηγία (βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1993, C-334/92, Wagner Miret, Συλλογή 1992, σ. I-6911, σκέψη 20).

113 Έτσι, όταν εφαρμόζει το εσωτερικό δίκαιο και ιδίως τις διατάξεις μιας κανονιστικής ρυθμίσεως για τη μεταφορά μιας οδηγίας, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να ερμηνεύει το εθνικό δίκαιο, στο μέτρο του δυνατού, υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις Von Colson και Kamann, σκέψη 26, Marleasing, σκέψη 8, και Faccini Dori, σκέψη 26, βλ. επίσης αποφάσεις της 23ης Φεβρουαρίου 1999, C-63/97, BMW, Συλλογή 1999, σ. I-905, σκέψη 22, της 27ης Ιουνίου 2000, C-240/98 έως C-244/98, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores,

Συλλογή 2000, σ. I-4941, σκέψη 30, και της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-408/01, Adidas-Salomon και Adidas Benelux, Συλλογή 2003, σ. I-12537, σκέψη 21).

114 Η επιταγή περί σύμφωνης προς το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας του εθνικού δικαίου είναι εγγενής στο σύστημα της Συνθήκης, καθόσον επιτρέπει στο εθνικό δικαστήριο να εξασφαλίζει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, την πλήρη αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου, όταν εκδίδει απόφαση επί εκκρεμούς ενώπιόν του διαφοράς (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 15ης Μαΐου 2003, C-160/01, Mau, Συλλογή 2001, σ. I-4791, σκέψη 34).

115 Μολονότι η αρχή της σύμφωνης προς το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας του εθνικού δικαίου, την οποία επιβάλλει έτσι το κοινοτικό δίκαιο, αφορά πρωτίστως τις εσωτερικές διατάξεις που θεσπίστηκαν για τη μεταφορά της οικείας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, δεν περιορίζεται, πάντως, στην ανάλυση των διατάξεων αυτών, αλλά επιβάλλει όπως το εθνικό δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του το σύνολο του εθνικού δικαίου για να εκτιμά σε ποιο μέτρο το δίκαιο αυτό μπορεί να τύχει τέτοιας εφαρμογής η οποία να μην καταλήγει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς το σκοπούμενο από την οδηγία (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Carbonari κ.λπ., σκέψεις 49 και 50).

116 Συναφώς, αν το εθνικό δίκαιο, διά της εφαρμογής μεθόδων ερμηνείας αναγνωρισμένων από αυτό, επιτρέπει, υπό ορισμένες συνθήκες, την ερμηνεία μιας διατάξεως της εσωτερικής έννομης τάξεως κατά τρόπον ώστε να αποφεύγεται η σύγκρουση προς άλλον κανόνα εσωτερικού δικαίου ή να περιορίζεται προς τούτο το περιεχόμενο της διατάξεως αυτής, διά της εφαρμογής της μόνον καθόσον συμβιβάζεται προς τον εν λόγω κανόνα, το δικαστήριο έχει την υποχρέωση να χρησιμοποιεί τις ίδιες μεθόδους προκειμένου να επιτύχει το αποτέλεσμα το οποίο επιδιώκει η οδηγία.

117 Συνεπώς, εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί ενδίκων διαφορών όπως οι διαφορές των κυρίων δικών, οι οποίες εμπίπτουν στον τομέα εφαρμογής της οδηγίας 93/104 και οφείλονται σε περιστατικά μεταγενέστερα από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο, οφείλει, όταν εφαρμόζει τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που σκοπούν ειδικώς στη

μεταφορά της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο, να τις ερμηνεύσει κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να τύχουν εφαρμογής σύμφωνης προς τους σκοπούς της οδηγίας αυτής (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2000, C-456/98, Centrosteel, Συλλογή 2000, σ. I-6007, σκέψεις 16 και 17).

118 Εν προκειμένω, η αρχή της σύμφωνης προς το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας επιτάσσει όπως το αιτούν δικαστήριο προβαίνει σε κάθε ενέργεια που εμπίπτει στην αρμοδιότητά του, λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες του εθνικού δικαίου, προκειμένου να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα της οδηγίας 93/104, ώστε να εμποδίζει την υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, όπως αυτή καθορίζεται στο άρθρο 6, σημείο 2, αυτής (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Marleasing, σκέψεις 7 και 13).

119 Επομένως, συνάγεται το συμπέρασμα ότι ένα εθνικό δικαστήριο, το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς ανακύπτουσας αποκλειστικώς μεταξύ ιδιωτών, υποχρεούται, κατά την εφαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου οι οποίες έχουν προσαρμοσθεί με σκοπό τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία, να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των κανόνων του εθνικού δικαίου και να τους ερμηνεύει, κατά το μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του γράμματος καθώς και του σκοπού της οδηγίας αυτής, προκειμένου να καταλήξει σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που αυτή επιδιώκει. Συνεπώς, στις υποθέσεις των κυρίων δικών, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να προβεί σε κάθε ενέργεια που εμπίπτει στην αρμοδιότητά του ώστε να εμποδίσει την υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, η οποία καθορίζεται σε 48 ώρες δυνάμει του άρθρου 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104.

120 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:

— το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 έχει την έννοια ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές της κύριας δίκης, απαγορεύει την κανονιστική ρύθμιση ενός κράτους μέλους η οποία, όσον αφορά τις περιόδους επιφυλακής («Arbeitsbereitschaft») τις οποίες πραγματοποιούν ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων

βοηθειών νοσοκόμοι στο πλαίσιο υπηρεσίας παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας ενός οργανισμού όπως ο Deutsches Rotes Kreuz, έχει ως αποτέλεσμα να επιτρέπει, ενδεχομένως μέσω συλλογικής συμβάσεως εργασίας ή επιχειρησιακής συμφωνίας βασιζόμενης στη σύμβαση αυτή, υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας των 48 ωρών την οποία καθορίζει η διάταξη αυτή·

— η εν λόγω διάταξη πληροί όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την παραγωγή αμέσου αποτελέσματος·

— ένα εθνικό δικαστήριο, το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς ανακύπτουσας αποκλειστικώς μεταξύ ιδιωτών, υποχρεούται, κατά την εφαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου οι οποίες έχουν προσαρμοσθεί με σκοπό τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία, να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των κανόνων του εθνικού δικαίου και να τους ερμηνεύει, κατά το μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του γράμματος καθώς και του σκοπού της οδηγίας αυτής, προκειμένου να καταλήξει σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που αυτή επιδιώκει. Συνεπώς, στις υποθέσεις των κυρίων δικών, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να προβεί σε κάθε ενέργεια που εμπίπτει στην αρμοδιότητά του ώστε να εμποδίσει την υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, η οποία καθορίζεται σε 48 ώρες δυνάμει του άρθρου 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104.

Επί των δικαστικών εξόδων

121 Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως), αποφαίνεται:

1) α) **Τα άρθρα 2 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 1989, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία, και 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, έχουν την έννοια ότι η δραστηριότητα των ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων, στο πλαίσιο μιας υπηρεσίας επείγουσας παροχής πρώτων βοηθειών, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω οδηγιών.**

β) **Ο όρος «οδικές μεταφορές», κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104, έχει την έννοια ότι δεν αφορά τη δραστηριότητα μιας υπηρεσίας παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας, μολονότι η δραστηριότητα αυτή συνίσταται, τουλάχιστον εν μέρει, στη χρήση οχήματος και στη συνοδεία του ασθενούς κατά τη διαδρομή προς το νοσοκομείο.**

2) **Το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, i, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 93/104 έχει την έννοια ότι επιτάσσει τη ρητή και ελεύθερη συναίνεση κάθε εργαζομένου προσωπικώς προκειμένου να είναι νόμιμη η υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας των 48 ωρών, την οποία προβλέπει το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας. Δεν αρκεί προς τούτο να αναφέρεται η σύμβαση εργασίας του ενδιαφερομένου σε συλλογική σύμβαση επιτρέπουσα την υπέρβαση αυτή.**

3) — **Το άρθρο 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104 έχει την έννοια ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές της κύριας δίκης, απαγορεύει την κανονιστική ρύθμιση ενός κράτους μέλους η οποία, όσον αφορά τις περιόδους επιφυλακής («Arbeitsbereitschaft») τις οποίες πραγματοποιούν ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμοι στο πλαίσιο**

υπηρεσίας παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας ενός οργανισμού όπως ο Deutsches Rotes Kreuz, έχει ως αποτέλεσμα να επιτρέπει, ενδεχομένως μέσω συλλογικής συμβάσεως εργασίας ή επιχειρησιακής συμφωνίας βασιζόμενης στη σύμβαση αυτή, υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας των 48 ωρών την οποία καθορίζει η διάταξη αυτή·

— **η εν λόγω διάταξη πληροί όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την παραγωγή αμέσου αποτελέσματος·**

— **ένα εθνικό δικαστήριο, το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς ανακύπτουσας αποκλειστικώς μεταξύ ιδιωτών, υποχρεούται, κατά την εφαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου οι οποίες έχουν προσαρμοσθεί με σκοπό τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία, να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των κανόνων του εθνικού δικαίου και να τους ερμηνεύει, κατά το μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του γράμματος καθώς και του σκοπού της οδηγίας αυτής, προκειμένου να καταλήξει σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που αυτή επιδιώκει. Συνεπώς, στις υποθέσεις των κυρίων δικών, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να προβεί σε κάθε ενέργεια που εμπίπτει στην αρμοδιότητά του ώστε να εμποδίσει την υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, η οποία καθορίζεται σε 48 ώρες δυνάμει του άρθρου 6, σημείο 2, της οδηγίας 93/104.**

(υπογραφές)